

עברית מארץ תצמח

נאות קדומים

11 במאי 2018

בוקר טוב,

אינני יודעת כמה מכם זוכרים את הציטוט המופיע בהזמנה ליום העיון, אבל מבחינתי ציטוט זה הוא תמצית העניין. כי מה עוד אפשר לומר אחרי הצהרת אהבה שכזאת:

”שפה יש לאהוב. כדי לאהוב אותה צריך להכיר אותה ולחזר אחריה ואז היא נענית לך בכל שלל חמודותיה. אבל היא גם זקוקה להגנה...”

פשוט מאוהב. אין מילה קולעת יותר. ונאמן. וכן... גם קנאי. קנאי לשפה. הנשיא החמישי יצחק נבון אהב את העברית בכל מאודו, קינא לה ותבע את עלבונה.

העברית השגורה על פיו הייתה משובחת, שפה רהוטה, משובצת פסוקים וביטויים מן המקורות. הוא גדל על ברכי התנ"ך ואהב לתבל את דבריו - רשמיים ושאינם רשמיים – בשפת אבות אבותינו, שפת הבריאה.

בפתיחת חידון התנ"ך בשנת 1988, אמר בגאווה רבה:

”העולם נברא בעברית, שתי המילים הראשונות שניסרו בחלל העולם היו: ויהי אור! והוסיף: אי אפשר שלא להתרגש. אין עוד שפה בעולם שנולדה, חייתה ואחר כך קפאה למשך אלפיים שנה, והנה קמה לתחייה ומחדשת נעוריה כנשר.”

השמירה על עושר השפה הייתה בנפשו.

בשנת 1989, במלאת 100 שנה לשפה העברית אמר במליאת הכנסת:

”בעניין עושר השפה שלנו אני רואה ארבעה אבות נזיקין”

(1) קלישות תרבות הדיבור

(2) דלות ההבעה

(3) פלישה מופרזת של הלעז

4) היגוי מסורס של אותיות הא"ב. כלומר האל"ף וה"א, וכולנו זוכרים את החי"ת והעי"ן שעליהן לא פסח.

מפאת קוצר הזמן לא אתעכב על כל אחד מהסעיפים, אלה נושאים להרצאה שלמה ולא זה הזמן. אציין רק שעל התופעה של מילים לועזיות בלשונונו אמר שהיא בלתי נמנעת. אבל מה שקומם אותו היה ההתבטלות העצמית מפני כל הבא מן החוץ. ועל כך אמר:

"עלינו למצוא את שביל הזהב שבו נוכל לקיים את ייחודנו התרבותי בלי להינתק מתרבות העולם הנאור, אבל בה בעת אל לנו להגשים זאת על ידי התגמדות, התבטלות והידרדרות רוחנית."

פעם אחר פעם יצחק נבון ביכה את סעיף 2 שמניתי קודם: דלות ההבעה. הוא טען כי דלות זו מסוכנת משום שאוצר מילים דל מוותר מראש על עולם שלם של מושגים, על דיוק, על היגיון פנימי ועל עומק החשיבה.

ולכן הוא יצא למאבק בתופעה.

כשר החינוך, בניגוד לדעתם של כמה אנשי מקצוע, הוא הנהיג חובת קריאה של ספרים ושינון בעל פה של פרקי תנ"ך, פיוטים וקטעי שירה מרבדים שונים ומכמה וכמה תקופות.

וכעניין של שגרה ניסה להדוף את התהליך של פישוט השפה והתעקש לקשטה ולסלסלה:

וכך בעבודתנו בלשכה, לעיתים קרובות, לאחר ברכת השלום הרגילה, שבדרך הכלל נאמרה בעברית צחה: "בונג'ורנו".... היה מפנה את תשומת לבי למתרחש בחוץ ואומר: "ראי, יצתה השמש". וברגעים של בדיחות הדעת נהג להתייחס לצבעי הלבוש שלנו העובדים ושל אורחי הלשכה, ולהוסיף צבעוניות לצבעים: אם הגיעה אישה לבושה ירוק, היה מכנה אותה "אסתר" כי "ירקרוקת הייתה"; אם מי מאיתנו בחר לבוש אדום, היה מצטט מדברי הנביא ישעיהו "מי זה בא מאדום חמוץ בגדים" (חמוץ במשמעות של חומץ אדום); הלובשים לָבָן זכו לציטוט משיר השירים "מי זאת הנשקפה כמו שחר, יפה כלבנה"; ואת הצהוב – צבע שהוא ממש לא אהב –

קשר ל-"כך אש וברד צהובין זה לזה". וכל מי שכרך צעיף סביב צווארו זכה למחמאה על "הצניפות והרדידים", המופיעים בישיעהו פרק ג'.
ובבואנו לשתות קפה של בוקר, נזכר בדוגמה שנתן פעם בנאום בכנסת. והרשו לי לצטטה:

"אדם יושב בבית קפה ומזמין שתייה. כאשר מגישים לו גם את הסוכר, שואלים אותו: האם אתה רוצה כף מלאה? כף גדולה? כף קטנה? אני מכיר את הביטויים ויודע מה יש לומר במקרה זה, אבל אני חושש שאם אשתמש בעברית הנכונה יסתכלו עלי כאדם שאיננו שפוי בדעתו.

תארו לכם שאומר בבית הקפה: רצוני בכפית טפוטה, לא גדושה ולא מחוקה (מלאה במידה הנכונה)... ובכן, אדם שידבר כך אני מניח שיהיה ללעג ולקלס וייראה כמתהדר וכמתגנדר, כעונב עניבות צבעוניות מדי ולבוש מחלצות בימי חול...

בקיאותו בשפה העברית ובתנ"ך אפשרו לו לבטא במילים אהבה נוספת שצמחה בקרבו: נבון העריך את החיבור בין האדם לטבע הארץ ותבל כולה. כמו צופה בתערוכה היה מתפעל ומתפעם מעולם הצומח, מממלכת החי, מגרמי השמיים. הוא השתאה אל מול הטבע הסובב אותנו ולא חדל מלהתפעל מיפי הבריאה.

החיבור הזה לטבע הוליד את הקשר ל"נאות קדומים". כאשר פנה אליו מייסדה, נגה הראובני - שראה בחזונו שטח אדמה שבו יישתלו כל עץ, כל שתיל, כל שיח וכל צמח המוזכרים בתנ"ך ובתלמוד - וביקש ממנו להיות בין מייסדי השמורה, הסכים נבון ברצון. הקשר בין הטבע הבראשיתי המוזכר בסיפור הבריאה, והערך החינוכי הטמון בשמורה מעין זו הציתו את דמיונו. ללא היסוס נרתם להקמת השמורה ובתוך כך להנחלת הזיקה לטבע ולמקורות בקרב תלמידי ישראל.

ולכן, לא בכדי שמורת נאות קדומים היא המנציחה את זכרו של הנשיא נבון על אדמתה - בטבע, במקורות ובכתובים. - במילון פורח (שתציג לנו פרופ' צביה ולדן), בכר לצמיחה לשונית (שעליה נלמד מפי גב' רות אלמגור רמון), קרקע פורייה המאפשרת את הפקע, הנצה והנופת מתחומי התמחותה של ד"ר שר'לה אורן.

אני מאחלת לכולם הנאה רבה, כי "עברית מארץ תצמח"